ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2014 | Vol. 6 | No. 2 | ISSN 1803–8220

VÁŇA, Tomáš (2014). Aplikovatelnost teorie komunikace na zkoumání politických systémů. *Acta Politologica* 6, 2, 166-186. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Acta Politologica

Aplikovatelnost teorie komunikace na zkoumání politických systémů[1]

Tomáš Váňa[2]

Abstract

This article presents a brief outline of Deutsch's communication theory and proposes its modified adaptation in order to make it understandable in the current discourse. It thus argues that the viability of political systems can be analysed through the discernment of six crucial abilities of political systems, necessary for their viability, which are the creation, reception and processing of information and creation, application and reflection of decisions made on the basis of information.
The argument is pursued through the application of the Qualitative Comparative Analysis (QCA) on the fall of the Eastern bloc at the end of the 20th century.

Key words*: Karl Deutsch, communication, information, QCA, power*

Úvod

Teorie komunikace Karla Wolfganga Deutsche vnesla do politologického diskurzu v 60. letech 20. století řadu inovativních podnětů, nikdy se však nestala předmětem dominantního diskurzu a nenaplnila tak svůj potenciál stát se funkčním analytickým nástrojem studia politických systémů. Cílem tohoto článku je poskytnout základní přehled o vzniku teorie komunikace a nabídnout jeden možný pohled na způsob, jakým by mohla být v současnosti používána ke zkoumání politických systémů.

V tomto článku argumentuji, že inovace, jež se v oblasti komunikačních technologií odehrávají zejména v posledních dvou desetiletích, přinesly zásadní změny ve způsobech komunikace a mezilidského jednání a následně také v interakcích mezi politickými systémy.

Deutschovu teorii komunikace činím snáze uchopitelnou prostřednictvím stanovení šesti schopností, jež politický systém musí plnit, aby si uchoval svou životaschopnost. Tato šestice schopností vychází z komplexnosti samotné Deutschovy teorie komunikace a jejího zhodnocení. Argumentuji, že čím více politický systém selhává ve schopnostech vytvářet, přijímat a zpracovávat informace a vytvářet, aplikovat a reflektovat svá rozhodnutí na základě zpětnovazebních toků, tím zranitelnějším se stává.

Tento argument ilustruji prostřednictvím aplikace metody Qualitative Comparative Analysis (QCA) na rozpad Východního bloku, jímž naznačuji jeden možný přístup ke zkoumání politických systémů na bázi kybernetického pojetí komplexních adaptabilních systémů.

[1] Text vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu SVV 2014 260 111 *Politické konflikty a tvorba politiky na počátku 21. století* na UK, FSV, IPS.

[2] PhDr. Mgr. Tomáš Váňa, M. A. je interním doktorandem na UK FSV IPS; U Kříže 8/661, Praha 5 – Jinonice. Kontakt: vana@fsv.cuni.cz.

Teorie komunikace jako epistemologický problém

Teorii komunikace označil R. T. Craig ve svém přehledovém článku *Communication Theory as a Field* [Craig 1999] za oblast metadiskursivního jednání, za oblast diskursu o diskursu. V tomto značně neurčitém vymezení toho, jak bychom měli samotnému pojmu i celé oblasti teorie komunikace rozumět, je názorně vyjádřena naprosté nejednotnost vědy o komunikaci, která v současném diskursu funguje pouze jako určitý zastřešující pojem pro množství odlišných komunikačních tradic a disciplín, které s komunikačním konceptem operují. K tomuto přispívají především různá intelektuální a vědní východiska těchto jednotlivých tradic[3] a chybějící jednotící diskurs (způsobený především trvající absencí základní shody nad definováním konceptu *komunikace*). Každá z těchto různých tradic[4] komunikaci jinak konceptualizuje, problémy a praxi s ní spojené jinak diskutuje a zároveň se mnohdy vymezuje vůči jiným, ať už dominantnějším a trvalejším nebo efemérnějším představám o komunikaci [Craig 1999: 120].

V tomto kontextu se tak zcela přirozeně nabízí otázka, lze-li vůbec o jednotné teorii komunikace, či aspoň o termínu komunikace, nějakým způsobem pojednávat, je-li vůbec teorie komunikace jednotnou oblastí vědního diskursu. V současném stavu poznání v této oblasti se ukazuje, že nikoli, neboť různé tradice nejenže komunikaci chápou radikálně odlišně, ale dokonce mezi nimi nedochází k nacházení styčných bodů a ploch, a tyto tradice tedy mezi sebou „nekomunikují“[5]. Teorii komunikace tedy nelze chápat jako jednotnou oblast, která by byla spojena jednotným předmětem zájmu, nýbrž jako určitou, již zmíněnou, metadiskursivní oblast, v jejímž rámci se jednotlivé tradice více či méně pohybují.

Jeden z možných způsobů vypořádání se s těmito obtížemi nabídl ve svém již zmiňovaném přehledovém článku Craig, a to klasifikací teorie komunikace na sedm tradic: 1) rétorickou, 2) sémiotickou, 3) fenomenologickou, 4) kybernetickou, 5) sociopsychologickou, 6) sociokulturní a 7) kritickou. V tomto textu se budu věnovat teorii komunikace vycházející z kybernetické tradice,[6] a to v její aplikaci na politické systémy, kterou ve svých pracích nastínil Karl W. Deutsch [Hroch 2012: 1123].

Místo teorie komunikace v politické vědě

Teorie komunikace vychází ze systémové teorie[7] Ludwiga von Bertalanffyho[8], ovšem oborem, který se primárně zasadil o její vznik[9] byla kybernetika Norberta Wienera, která „*tvoří*

[3] Jak ukazuji v pozdější části textu, Deutsch si toto minimálně zčásti uvědomuje, a sám při svém chápání teorie komunikace uvádí inspirativní zdroje a východiska, z nichž při svém nakládání s tímto pojmem vychází.

[4] Poukázáním na předchozí práce například Dance a Littlejohna Craig poukazuje na desítky různých definic komunikace a konstatuje, že mezi komunikačními teoretiky nyní existuje konsensus pouze nad tím, že nad termínem komunikace konsensus nalézt nelze.

[5] V tomto kontextu termín komunikace chápu v jeho latinském významu *communicare*, nesoucí význam *spojovat*.

[6] Kybernetickou tradici Craig vymezuje jako stavící na *„zpracovávání informací a vysvětlující, jak různé komplexní systémy, ať už živé či neživé, makro nebo mikro, jsou schopné fungování, a proč často ve své funkčnosti selhávají“*. [Craig 1999: 141]

[7] Více k systémové teorii viz [Parsons 1951; Mitchell 1958; Fremont 1975; Rapoport 1966; Easton 1965a; Kunkel 1969; Buckley 1967].

[8] Je důvodné předpokládat, že přístup stavící na domněnce, že pro své přežití se systémy musí být schopné adaptovat na změny ve svém okolí (což je základem teorie komunikace), byl inspirován darwinismem a skrze zkoumání biologických systémů byl aplikován na studium systémů společenských.

[9] Prostřednictvím přenesení systémového přístupu do politologie.

metateoretickou nadstrukturu pro jednotlivé vědní disciplíny jakými byla systémová teorie, teorie komunikace nebo studium rozhodování". [Bryant, Miron 2004] Jak poznamenává Krippendorff, ačkoli kybernetika nedokázala vytvořit vlastní diskurs, po selhání disciplín jakými byla sociologie poznání, sémiotika nebo kognitivní vědy, se kybernetika stala cenným inspiračním zdrojem pro komunikační studia a přinesla do jejího diskursu inovativní koncepty zpětné vazby, kontrolního mechanismu, řízení, automatiky, samoregulačních systémů, sítě či počítačů [Krippendorff 2011: 13].

Inspirováni kybernetickým přístupem byli zejména David Easton a Karl Deutsch, kteří přijetím behaviorálního přístupu opustili zkoumání politických systémů z institučního a ústavního hlediska a začali zkoumat jejich funkce a způsoby, jimiž operují [Kaufman-Osborn 2010: 659]. Sám Deutsch označuje za počátky studia komunikace práci fyzika Percyho W. Bridgmana s jeho myšlenkou operacionalizace, literárního historika Konrada Burdacha s jeho aplikací kvantitativní obsahové analýzy, Louise Beana s jeho technikou výzkumných dotazníků a filosofky Susan K. Langerové s jejím rozlišením *„mezi znaky a symboly a mezi diskursivním a presentačním, tedy postupnými a simultánními způsoby komunikace*". [Deutsch 1975: 485] Nicméně intelektuální a technologické pozadí teorie komunikace je mnohem širší. Telefonní inženýr Oliver Heaviside studoval kapacitu komunikačních kanálů a umožnil chápat informaci v kvantitativním smyslu. Walter Canon, Warren McCulloch a Arturo Rosenblueth vnesli do diskursu poznatky z homeostatických procesů. Harold Lasswell, Paul Felix Lazarsfeld, Daniel Lerner, Ithiel Pool, Elihu Katz a další zkoumali problematiku informace a komunikace. Claude E. Shannon s Warrenem Weaverem představili přenosový model komunikace, který stavěl na poznatku, že jakákoli informace může být přeložena do kódu, který může být poslán jako sdělení a reprodukován příjemcem. Nejzásadnějším přínosem pro formování teorie komunikace ale byla práce Norberta Wienera, který ukázal, že rozhodnutí závisí na paměti, analytických kontrolních procesech v systémech a na roli zpětné vazby při řízení [Deutsch 1975: 487-490].

Inovativní přístup teorie komunikace k chápání politických systémů

Podle Deutsche je politický systém především řídící, kontrolní a rozhodovací sítí, jejíž jednotlivé části jsou propojeny komunikačními kanály přenášejícími informace, na jejichž základě systém činí rozhodnutí. Jedná se o sebe si uvědomující strukturu schopnou učení se, změny cílů a samoregulace [Deutsch 1966]. Pro její fungování je nezbytný informační tok a přenos informací, které jí umožňují učení a adaptabilitu na změny. Tato adaptabilita je umožněna pamětí, jež vzniká následkem uplynulých zkušeností [Deutsch 1975: 482] a analýzou vstupů.[10] Rolí řídícího systémů je proměnit je ve vhodné výstupy, které systém následně komunikuje okolním systémům.

Proces učení se je umožněn zpětnou vazbou, která je *„způsobem, jímž systém včleňuje znalost následků minulých rozhodnutí do vytváření budoucích rozhodnutí*". [Banks 1969: 348-349] Skrze zpětnou vazbu je systém informován o adekvátnosti a účinnosti svého jednání. Zpětná vazba tak hraje zásadní roli při rozhodování, zdali bude jednání v budoucnosti opakováno [Kunkel 1969: 19]. Pouze systém schopný se učit a následně se regulovat a zdokonalovat se na základě zpětné vazby, může přežít [Hoffert 1975].[11]

[10] Koncept vytvořený Eastonem [1965b: 30], který jej chápe jako signály přicházející z okolí nebo zevnitř systémů, které do systémů vstupují skrze politické procesy.

[11] Koncept zpětné vazby se stal velmi inspirativním a byl dále rozvinutý Heclem [1974], který zkoumal, jak

Funkční zpětná vazba je možná pouze tehdy, jsou-li v systému a mezi systémem a jeho okolím umožněné komunikační toky, a pokud má systém paměť, jež mu umožňuje kombinovat vstupní informace s uplynulými zkušenostmi a vytvářet odpovídající rozhodnutí. Pro systém je proto nezbytné rozlišovat mezi relevantními a irelevantními informacemi. Tento výběr je činěn prostřednictvím hodnot, které jsou souborem voleb a priorit, a které systému poskytují informace o pravděpodobných následcích konkrétních jednání. Tyto informace, podobně jako informace o pravděpodobné efektivitě daného jednání, ovlivňují pravděpodobnost vykonání daného jednání.

Jak je zřejmé, přenos informací je pro jednání systému a jeho subsystémů zásadní [Kunkel 1969: 17], stejně jako pro dosahování přežití, které je hlavním cílem každého systému [Fremont 1975: 60]. Systém musí být neustále schopný reagovat na změny ve svém okolí, musí se neustále zdokonalovat, což je mu umožněna právě prostřednictvím informačního přenosu.

Deutschova teorie odmítá equilibrium, rovnováhu mocí, a zajímá se o dynamické inovace systému, což je následek schopnosti systému učit se a jeho potřeby adaptace. Potenciální hrozbou této schopnosti je moc systému, kterou chápe jako schopnost odolávat růstu. Deutsch ji popsal jako schopnost systému neučit se, schopnost nebýt nucen reagovat na změny v okolí systému.[12]

Základní nedostatky teorie komunikace

Byť teorie komunikace poskytuje perspektivní rámec pro analýzu politických systémů, je zatížena zásadními nedostatky.

První výhradou vůči teorii komunikace je její sporná aplikovatelnost na lidské a společenské systémy. Norbert Wiener ukázal, že živé organismy se zachovávají prostřednictvím homeostaze, která znovu nastoluje rovnováhu v systému, a podobně i mechanické systémy mohou disponovat analogickými mechanismy.[13] Deutsch věřil, že společenské systémy disponují obdobnými homeostatickými mechanismy, umožňujícími uchování rovnováhy a opravu utrpěných škod [Deutsch 1969]. Ve svém výzkumu tak odmítl Wienerovo varování, aby neaplikoval kybernetický přístup, vytvořený za účelem studia mechanických systémů, na společenské systémy. V tomto svém přístupu však Deutsch nezohlednil zásadní problém spojený se společenskými systémy. Ačkoli jsou homeostatické mechanismy ve společenských systémech do určité míry přítomné[14], nejsou zaručené, neboť na rozdíl od všech ostatních živoucích systémů jsou společenské systémy složené ze systémů disponujících svobodnou vůlí. Lidská bytost může jednat na základě svého intelektu, zatímco v případě všech ostatních živých bytostí tomu tak není. Proto je v každém jednání lidské bytosti či společenského systému prvek nepředvídatelnosti, který činí znovunastolení rovnováhy jako

schopnost politických systémů učit se vede k reformulacím politik a jejich vylepšení, podobně jako Sabatier [1988] a Jenkins-Smith [1990].

[12] Toto Deutschovo pojetí moci bylo kritizováno pro svou údajnou závislost na svém okolí. Bylo argumentováno, že taková moc ve skutečnosti mocí není [Chong-Do, Schneider 1968: 149]. Taková kritika však nebere v potaz, že systém je mocný právě tehdy, kdy může ovlivňovat své okolí a své vnitřní procesy. Čím více je systém schopen něco takového činit, tím je mocnější.

[13] Například automatická klimatizace se vypne, dosáhne-li teplota v místnosti nastavené úrovně a zapne se pouze tehdy, je-li žádoucí rovnováha narušena a teplota místnosti se vychýlí.

[14] Za příklad může sloužit společenské trestání anti-společenského jednání, například vražd či krádeží.

následku homeostatického procesu nezaručeným.

Rozdíl mezi mechanickým a společenským systémem je ještě zjevnější při paralele se systémy komputerového typu, jež můžeme jednoduše restartovat, vymazat jejich paměť, či je nahradit jinými. V případě lidských bytostí toto možné není. Nemožnosti náhrady subsystémů společenských systémů si všiml Susser, který poukázal na skutečnost, že zatímco společenské systémy jsou organické, mechanické systémy umožňují „volné sdružení" [Susser 1992: 203]. Zatímco jednotlivé části mechanického systému můžeme nahradit bez podstatného ohrožení jeho funkčnosti, ve společenském systému toto v absolutní míře učinit nelze. Společenské systémy jsou více závislé na fungování svých dílčích částí a na jejich vzájemných vztazích, než mechanické systémy [McCalla Vickers 1991].

Prvek svobodné vůle je úzce spojený s dalším problematickým aspektem Deutschovy teorie, jímž je proces rozhodování [Deutsch 1980]. Deutsch chápe momentem rozhodnutí okamžik, kdy je jakékoli informaci, která by jej mohla zvrátit, zabráněno ve vstupu do systému. To systému umožňuje vytvářet rozhodnutí a na jeho základě jednat. Dělá tak na základě vůle, kdy hodnotí informace vstupní a ze své paměti a zároveň brání vstupu informacím z přítomnosti a budoucnosti, které nejsou kompatibilní s vytvářeným rozhodnutím.[15] Teorie komunikace předpokládá, že pokud nic nebrání informačnímu toku, jsou takto vytvořená rozhodnutí správná. Ovšem takové přesvědčení je neobhajitelné, neboť v procesu rozhodování systémy neshromažďují všechny relevantní informace, na jejichž základě by následně vytvářely nejlepší rozhodnutí. Naopak aplikují uspokojující přístup, neboť informační tok je obvykle natolik silný, že spíše než vybírání nejlepší možnosti ze všech alternativ, vybírají systémy nejlepší možnost z omezeného spektra informací, zdrojů, času, snahy a znalostí, jež investují do vytváření rozhodnutí. Snaha o nalezení nejlepšího rozhodnutí by vedla k přesycení informacemi, zablokování systému a selhání ve vytvoření rozhodnutí.[16]

Jak poznamenal Herbert Simon, často může být efektivnější neinvestovat příliš prostředků do vytváření nejlepšího rozhodnutí předpovídáním důsledků, ale raději učinit rozhodnutí, a na základě jeho důsledků se učit a měnit budoucí rozhodnutí. Simon tuto myšlenku, velmi blízkou konceptu negativní zpětné vazby, obhajuje tvrzením, že „*ztráta času činitele rozhodnutí může být často dražší, než ztráta z chyby v jednání*". [Deutsch 1975: 495]

Jak bylo dosud ilustrováno, spoléhat se na pouhý přísun informací a očekávat automatické vytváření správných závěrů a rozhodnutí je problematické. Vytváření komunikačních kanálů či jejich zprůchodňování není dostačující, důležité je rovněž vytváření informací. To je možné skrze analýzu vstupů a paměti, ovšem někdy tyto prostředky nedostačují, neboť systém nemusí být dostatečně rozvinut z intelektuální, technické, společenské, kulturní, či jiné stránky [Deutsch 1953].

Slabost Deutschovy teorie lze pozorovat také v jeho konceptu transakčních toků, jenž hájí myšlenku, že můžeme měřit soudržnost a jednotu společenství kvantitou informací [Barnes 1982: 264]. Tato myšlenka se zakládá na Deutschově tvrzení, že informace je materiální a kvantifikovatelná [Steiner 1978: 545]. Podle Deutsche se můžeme stát členy konkrétní skupiny nebo společnosti prostřednictvím komunikace a národy jsou spojené pro-

[15] Pokud by tomu tak nebylo, tak by neustálé přijímání informací a změn v rozhodnutích bránilo systému ve vytvoření a výkonu rozhodnutí.

[16] Představený argument lze ilustrovat na příkladu nákupu spotřebiče prostřednictvím internetu. V případě takové formy nákupu je reálně nemožné analyzovat veškeré produkty, ceny a obchody na internetu, aby byl nalezen optimální produkt. Při výběru se tedy spokojíme s analýzou vybraného vzorku, na jehož základě si konečný produkt vybereme.

střednictvím společenské a komunikační interakce [Deutsch, Foltz 1966]. Tato komunikace je nezbytná pro homogenitu skupiny a její mobilizaci. Ale měřit soudržnost společenství kvantitou informačních výměn znamená nebrat v potaz kvalitu těchto interakcí stejně jako kvalitu komunikační infrastruktury umožňující nebo znemožňující komunikaci [Deutsch 1971b]. Je-li společenství technicky nerozvinuté nebo přenos informací obtížný[17], bude objem přenosů pochopitelně nižší, což však nemusí implikovat nízkou integraci systému [Barnes 1982: 35].[18]

Zásadním problémem teorie komunikace je rovněž Deutschovo čistě materialistické chápání informace.[19] Jedním z předních kritiků takového pojetí je Spegele, který přidružuje Deutsche k fyzické variantě systémové teorie stojící v kontrastu s více habermasovským přístupem,[20] pojímajícím jazyk jako nástroj porozumění mezi komunikujícími stranami. Kritizovaný přístup ke komunikaci chápe jazyk jako prostředek přenosu informací, které jsou přeloženy a zakódovány do sdělení, které jsou přeneseny k příjemci, který musí dekódovat sdělení, aby se dostal k informaci [Spegele 1982: 577]. Problém s takovýmto chápáním jazyka spočívá v tom, že aby byla komunikace úspěšná, musí být konceptům přikládán stejný význam na obou stranách komunikace. Takže zatímco informace může být mechanicky přenesena bezproblémově, v procesu přenášení zamýšleného významu může selhávat.

Spegele upozorňuje na skutečnost, že zatímco materiální bytí jsou univerzálně poznatelné, u mentálních konceptů tomu tak není [Spegele 1982]. Ačkoli tato námitka představuje omezení v porozumění, neboť materiální objekty jsou snadněji dekódovatelné než nemateriální, jedná se o nesnáz, která je překonatelná, což lze doložit skutečností, že aspoň rámcově jsme schopni se shodnout nad významem nemateriálních konceptů, jakými jsou spravedlnost, láska nebo svoboda. Proto Spegeleho tvrzení, že „*naše obvyklé uchopení mentálních stavů a psychologických predikátů se nejeví být nahraditelné fyzicky doložitelnými procesy*“ [Spegele 1982: 580], není přijatelné. Pokud by měl pravdu, abstraktní koncepty by byly nepřenositelné. Zkušenost však ukazuje opak. Vysílatel a příjemce sdělení se mohou dorozumět na základě paměti, zkušenosti a vzájemných vztahů. Pokud by toto chybělo, porozumění by bylo nemožné a komunikační selhání by bylo nevyhnutelné. Tak tomu však obvykle není.

Aktuální potenciál teorie komunikace

V předchozí části jsem vykreslil několik možných kritik teorie komunikace, které podmiňují její aplikovatelnost. Žádná z ilustrovaných kritik však základní argumentační rovinu teorie komunikace nevyvrací, nýbrž jí vyhrazuje specifické meze. Výhrada omezené homeostatické kapacity klade přílišný důraz na jednotlivce a dostatečně nezohledňuje adaptabilitu komplexních systémů, v nichž je jednotlivec jen jedním z mnoha prvků. Podobně limity v rozhodování příliš zdůrazňují dílčí omezení jednotlivých systémových elementů a upozaďují komplexnost systémů [Erwin 2012]. Teorie komunikace proto ve své základní rovině není

[17] Přenos informací je podstatný zejména kvůli geografickým, technickým, logistickým nebo jiným obtížím.

[18] Je však nutné nezapomínat, že byť toto poukazuje na důvod selhávání komunikace, následky přetrvávají. Nemá-li politický systém dostatek informací o svém okolí a nepřítel se rozhodne zaútočit, informaci o této skutečnosti, či o revolučním hnutí, disentu, apod. neobdrží. A je poměrně bezpředmětné z jakého důvodu.

[19] Není divu, že autor předmluvy českého vydání *Nervů vlády*, publikovaného v roce 1971 v čase normalizace československého komunistického režimu, oceňuje jeho přístup jako takový, který může sloužit marxistickým cílům [Deutsch 1971a: 28-29].

[20] Habermasovský přístup je spíše kulturálním než přenosovým modelem komunikace.

kontradiktorní ani při své aplikaci na společenské systémy, v nichž prvek svobody hraje zásadní proměnnou roli. Její aplikovatelnost je však ve formě nastíněné Deutschem omezena.[21] V této části textu nastíním možný způsob, jak by v současnosti bylo možné využít Deutschovu teorii komunikace při zkoumání udržitelnosti politických systémů.

Současný stav komunikační technologie a její vliv na život jednotlivců podporuje předpoklad, že podmínky k uplatnění teorie komunikace jsou na začátku 21. století mnohem příznivější než v 60. letech, kdy byla představena. Zejména v posledních dvou desetiletích došlo k radikálním inovacím komunikačních systémů.[22] Podstatná je zejména skutečnost, že informační procesy jsou dnes mnohem snáze měřitelné a analyzovatelné[23], což poskytuje značné možnosti pro zkoumání společenských procesů na základě informačních výměn [Albert, Kessler, Stetter 2008; Rudalevige 2005; Kaufman-Osborn 2010; Krippendorff 2011; Bryant, Miron 2004; Ríos 2010; Schwaninger 2006; Yolles 2003; Miller, Page 2003; Malik 2011; Geyer, van der Zouwen 2011; Alker 2011].

S růstem informační společnosti je na místě se ptát, jaké důsledky budou mít tyto procesy pro funkčnost politických systémů, jež Deutsch charakterizoval jako komunikační sítě [Deutsch 1969]. Podceňování role a vlivu nových komunikačních technologií a způsobů, jimiž mění společnost, by se mohlo ukázat být pro politické systémy destruktivním, pokud by to znamenalo, že by se staly neschopnými adaptovat se na měnící se podmínky v jejich okolí a okolních systémech.

Deutsch jmenoval šest typů patologií, které by mohly vést k pádu systému. Jsou jimi ztráta moci, příjmu, kapacity řízení, hloubky paměti a schopnosti dílčí či komplexní vnitřní reformulace [Deutsch 1966: 221-222]. Tato šestice patologií je však poměrně obtížně uchopitelná, neboť operuje s koncepty, které jsou zakotvené v Deutschově svébytném pojetí teorie komunikace[24]. Proto považuji za vhodnější nehovořit o šesti patologiích, nýbrž o šesti schopnostech politického systému, které musí být schopen plnit, má-li si činit ambice na své udržení. Jsou jimi schopnost tvořit informace, přijímat informace, zpracovávat informace,

[21] Základní logika, z níž teorie komunikace vychází (adaptabilita komplexních systémů) se od poloviny 80. let stala relevantním nástrojem výzkumu. V současnosti se studiu *complex adaptive systems* věnuje především Santa Fe Institute v Novém Mexiku (USA). Samotná teorie komunikace však stojí v tomto vědním proudu na okraji zájmu, neboť je příliš zatížena Deutschovými konceptuálními nedostatky.

[22] Nové technologie byly vyvinuty a zpřístupněny masám. Rozvoj internetu v 90. letech vytvořil globální síť spojující v míře do té doby nemyslitelné. Od jednoduchého nástroje pro sdílení informací mezi akademiky se stal zdrojem informací, který umožnil přístup k informacím prakticky každému a radikálně proměnil masová média. Vznikly nové způsoby komunikace of faxů k emailům, instant messengerům, mobilním telefonům a sociálním sítím. Čas se stal klíčovou proměnnou. Zatímco před vznikem internetu bylo čerstvou zprávou to, co se objevilo v ranních novinách, dnes se zprávy objevují a stárnou v relacích několika vteřin. Svět je namísto podmořských kabelů spojen satelity a exotické lokality se místo na pohlednicích objevují na Google Earth. Zatímco před vznikem letecké dopravy trvalo dopisu měsíce, než se dostal na místo určení, dnes je email doručen adresátovi ve zlomku vteřiny. Dříve zdlouhavé sjednávání a zařizování osobní schůzky je dnes nahrazováno videokonferencemi, jež jsou zorganizovatelné během několika vteřin. Čas a prostor se v podstatě staly irelevantními s vysokokapacitními paměťovými zařízeními, které umožňují uskladnit prakticky neomezený objem informací a mít k nim přístup prakticky kdykoli a kdekoli. Komunikace je tak nyní díky novým technologiím v podstatě neomezená v dimenzích objemu, času a prostoru.

[23] Internetový provoz, počet návštěvníků webových stránek, objem cestovatelů z jedné destinace do druhé, poslané sms zprávy, objem přenesených dat, počet shlédnutých videí, přijaté telefonní hovory, ujeté kilometry, prodané produkty a mnohé další informační toky jsou dnes mnohem snáze měřitelné, kvantifikovatelné a analyzovatelné.

[24] Tyto koncepty jsou zakotveny v Deutschově pojetí do značné míry pouze v náznacích a nikoli komplexně.

vytvářet rozhodnutí, aplikovat rozhodnutí a reflektovat výsledky aplikovaných rozhodnutí na základě zpětnovazebního toku. Tyto schopnosti do omezené míry kopírují šestici Deutschových patologií[25], avšak vyjadřují je v pozitivním, nikoli negativním pojetí, prostřednictvím srozumitelné terminologie (čímž je minimalizován epistemologický problém Deutschovy typologie) a rozšiřují je o nové prvky, které berou v potaz celou šíři Deutschova komunikačního pojetí, nikoli pouze jeho dílčí části. Šestice schopností tak sleduje celý komunikační proces v politických systémech[26] od jeho počátku, do jeho zpětnovazební smyčky.

V následující části se budu věnovat důvodům, proč lze z hlediska kybernetické tradice považovat těchto šest schopností za rozhodující pro přežití politických systémů.

Šest schopností politických systémů

Schopnost politických systémů vytvářet informace již byla zdůrazněna v dřívější části tohoto textu. Je zřejmé, že aby informace mohla být přenesena, musí být nejprve vytvořena. Je-li systém neschopen tvorby informací, je rovněž neschopen transformovat vstupy ve výstupy a vytvářet rozhodnutí. Systém musí mít k dispozici účinné prostředky k zpracování příchozích informací, kombinovat je se svou pamětí, vytvářet nové informace a tak plnit nezbytné podmínky pro své přežití. Společně s touto tvorbou informací na základě reformulace a kombinatoriky musí být rovněž schopen vytvářet informace bez nutnosti přijímání vstupů ze svého okolí. Není-li systém schopen vytvářet rozhodnutí na základě vlastní zkušenosti a paměti, stává se závislým na svém okolí a tedy zranitelným.

Každý systém je přirozeně ve svých začátcích, kdy nedisponuje pamětí nebo jenom ve velmi omezené míře, závislý na jiných systémech. Ale čím dříve se stane autonomním, tím větší má šanci na přežití. V politických systémech je obvyklým nástrojem užívaným ke generování nových informací vzdělávací systém, podpora výzkumu, boj proti analfabetismu, apod. Naproti tomu je patologickým prvkem systému jeho odmítání generovat nové informace, což je obvyklý aspekt uzavřených systémů opírajících se o ideologii.

Druhá zásadní schopnost pro přežití politických systémů je jejich schopnost přijímat informace. Je-li tohoto systém neschopen, nemůže reflektovat změny ve svém okolí či uvnitř sebe a reagovat na ně adaptací. Nevyhnutelným následkem takové neschopnosti je zánik systému. Buď jej okolní systémy přemůžou, nebo jej zničí vnitřní problémy, buď ve formě ekonomického rozpadu, nárůstu disentu nebo selhání v plnění specifických potřeb systémových subsystémů.

Aby systém mohl přijímat informace, potřebuje disponovat odpovídající kvantitou funkčních komunikačních kanálů. Typickými nástroji užívanými demokratickými režimy jsou zejména volby, ale také výzkumy veřejného mínění, sčítání, masová média, a další. Deutsch variantu této schopnosti nazývá funkcí vnitřní rozvědky. Systém rovněž potřebuje disponovat adekvátními strukturami přijímajícími informace, jakmile tyto projdou komunikačními kanály. Těmito jsou obvykle byrokracie a mechanické paměťové systémy.

Ovšem samotné přijímání informací není dostačující. Jak naznačila Spegeleho výhrada vůči Deutschově mechanickému chápání informace, pro úspěšnou komunikaci je nezbytné, aby si oba komunikující systémy porozuměly. Účastníci komunikace se tedy musí

[25] Patologie ztráty příjmu – schopnost přijímat informace, schopnost dílčí či komplexní vnitřní reformulace – schopnost vytvářet rozhodnutí, aplikovat rozhodnutí a reflektovat výsledky aplikovaných rozhodnutí na základě zpětnovazebního toku.

[26] V širším kontextu však ve všech komplexních kybernetických systémech, nikoli pouze politických.

pohybovat na stejné rovině – musí používat kód, který oba dokáží dekódovat, terminologii, formu,[27] disponovat dostačující odborností[28] a inteligencí. Podle reakce[29] poznáme, jestli nám bylo porozuměno. Analogicky jednají i politické systémy. Systémové řízení pozná, jestli jeho subsystémy porozuměly a akceptovaly vyslanou zprávu na základě jejich reakce. Pokud reakci neobdrží, ať už kvůli ignoraci (absenci reciproční komunikace) či neschopnosti, nepřijme informaci o tom, jestli bylo pochopeno a akceptováno a nedostane tak signály nezbytné pro své přežití.

Přenosový model komunikace Shannona a Weavera, který Deutsch snad nevědomě používá, dosahuje svých limitů třetí schopností systémů. Nedávno publikovaný článek autorů Alberta, Kessler a Stettera jej rovněž považuje za překonaný [Albert, Kessler, Stetter 2008: 3]. Hlavním důvodem je skutečnost, že funkční model komunikace nemůže být založen na pouhém přenosu informací, ale na mnohem širší základně, analyzující procesy následující po přijetí informace. Jak už bylo zmíněno, přenos informace je nezbytný, ale nikoli dostačující aspekt přežití systémů. Systém musí na informace adekvátně reagovat. Aby toho byl schopen, musí efektivně a správně vyhodnocovat a zpracovávat získané informace. Jak poznamenává Rose: „*Čísla zaznamenávající chudobu, hlasy nebo veřejné výdaje nenesou význam samy o sobě. Jsou ukazateli, které se stávají významnými interpretací. Význam signálu odráží interpretační referenční rámec tvůrců politik. Vítězové voleb jsou náchylní interpretovat výsledky voleb jako podporu svých politik, kdežto poražení je interpretují mnohem úžeji. Informace o veřejných výdajích nebo počtu chudých mohou být protikladně interpretovány politiky na pravici a na levici*“. [Rose 1989: 233]

Zpracování přijetých informací je pro systém zásadní, protože tato fáze v současném stavu komunikace představuje podstatnou hrozbu pro politické systémy. Zatímco tradiční přístup k informaci předpokládal, že čím větším množstvím informací systém disponuje, tím větší má šanci na přežití, Deutschův přístup varuje, že příliš informací může vést k přesycení informacemi a zablokování systému, což může být důsledek něčeho, co Deutsch nazývá hrozbou zvědavosti [Deutsch 1966: 236]. Pokud systém neoptimalizuje objem přijímaných informací, tak i kdyby se nedostal do stavu absolutní paralýzy, nevyhnutelně by tříštil své kapacity a byl neefektivní. Následkem této neefektivity by bylo selhávání v zpracovávání informací, které jsou pro životaschopnost systému zásadní.

Politický systém musí rovněž optimalizovat své kapacity, aby byl schopen přijímat informace, které jsou nezbytné pro jeho fungování. Nejjistějším způsobem jak se vyhnout oběma extrémům je, aby se systém zabýval přijímáním pouze těch informací, které jsou nezbytné pro jeho řídící roli. Tak se vyhne krizi ve shromažďování informací, která může přijít jako důsledek dvou extrémních přístupů. Jedním je nedostatek informací, kdy stát absorbuje příliš rolí, ale není schopen shromáždit a analyzovat veškeré informace k tomu nutné, druhým je přesycení informacemi následkem nadměrného přijímání informací, následně doprovázeného neschopností jejich analýzy. Byl to Hayek, kdo upozornil na skutečnost, že státy jsou neschopné zabývat se veškerými informacemi, a že je efektivnější ponechávat jejich analýzu subsystémům [Hayek 2008].

Jedním doplňkovým důvodem proč by politický systém měl pečlivě zvažovat, které

[27] Pokud jsou součástí komunikace ironie, sarkasmus nebo podobné prvky, ale nejsou rozeznatelné, stává se komunikace problematickou. Toto je jedním z důvodů, proč se používání ‚smajlíků' stalo populární součástí komunikace.

[28] Jaderný vědec nebo filosof mohou používat stejný jazyk, ale druhá strana komunikace může být neschopna mu porozumět.

[29] Reciproční komunikace druhé strany.

informace přijme a které ne, je, že jeho subsystémy jsou do značné míry autonomní a mají své vlastní cíle v oblastech ekonomiky, vzdělávání, odpočinku, společenského života apod., a ne každé jednání, které vykonávají, ohrožuje životaschopnost systému. Dokud tomu tak je, shromažďování veškerých informací týkajících se jejich jednání je nadbytečné a zbytné pro systémové řízení a potenciálně škodlivé, pokud by jej limitovaly v plnění jeho primárních rolí. Systém pro své přežití musí najít optimální equilibrium ve sběru informací, aby přijímal jen to, co je zásadní pro jeho přežití.

Podobná hrozba systémového přesycení hrozí centralizací rozhodování. Je-li navíc zpracovávání informací koncentrováno do jednoho centra bez adekvátní zálohy, destrukce centra je destruktivní pro celé systémové řízení a tedy pro systém samotný. K odvrácení tohoto nebezpečí existuje rostoucí tendence k decentralizaci politických systémů a dekoncentraci systémového řízení. Jsou rovněž činěny kroky vedoucí k vytváření alternativních kontrolních systémů jsoucích k dispozici v okamžiku destrukce primárního.[30]

Typickým nástrojem politických systémů pro zpracovávání informací je byrokracie. Z tohoto pohledu mají komplexnější systémy větší šanci na přežití, neboť jejich adaptabilita je vyšší díky vyššímu počtu komunikačních systémů, jež mají k dispozici, a vyššímu počtu byrokratických institucí, které umožňují zpracovávání informací. Systém s jedinou institucí, například oligarchickým uskupením, snažící se o komplexní řízení, má omezené kapacity. Ovšem s rostoucí komplexitou systému stoupá hrozba ztráty informací při jejich přenosu od byrokracie k systémovému řízení. Deutsch v tomto kontextu považoval za klíčový aspekt střední úroveň komunikace.

Čtvrtou schopností je tvorba rozhodnutí. Proces rozhodování byl již popsán v dřívější části tohoto textu, a proto není nezbytné se mu extenzivně věnovat. Je dostačující připomenout, že rozhodnutí vytvářená systémy nejsou optimální, ale uspokojující, a že obvyklým nástrojem pro tvorbu rozhodnutí je legislativa a v některých případech exekutiva systému.

Nezbytnou součástí schopnosti tvořit rozhodnutí je ochrana paměti systému a nástrojů rozlišujících hodnoty, cenu a relevantnost informace. Bez nich je proces rozhodování paralyzován, neboť postrádá referenční rámec. Typickými nástroji politických systémů plnících tuto roli jsou veřejná etika, morální kód či systém zákonů.

Klíčovou schopností pro přežití politických systémů je aplikace rozhodnutí. Systém, který není schopen aplikovat svá rozhodnutí, je zranitelný. Taková neschopnost je obvykle vyústěním série komunikačních selhání. Pokud se například systém rozhodne bránit vojenskému útoku sousedního politického systému, a po vytvoření tohoto rozhodnutí zjistí, že jeho obranné kapacity nejsou dostatečné k úspěšné obraně systému, jedná se o následek dřívějšího komunikačního selhání, kdy systém nedostatečně přijímal či zpracovával korespondující informace. Pokud si systém uvědomí hrozbu útoku až v okamžiku, kdy nepřátelské jednotky překračují jeho hranice, tak jeho komunikační systém[31] zjevně selhal.

Samozřejmě ne vždycky může být takové selhání přisouzeno komunikačnímu nezdaru. Pokud se Francie rozhodne vojensky obsadit Monako, to bude pravděpodobně bezbranné vůči svému mnohem silnějšímu protivníkovi.[32] Nicméně schopnost systému aplikovat jím vytvořená rozhodnutí je pro jeho funkčnost klíčová. Bez této schopnosti si systém může být dobře vědom nezbytných kroků ke své záchraně, ale bez schopnosti je vykonat je bezbran-

[30] Můžeme tak například pozorovat, že jen zřídkakdy cestují hlavní politické osobnosti společně. Tragickým příkladem opaku je havárie letadla polské delegace u Smolensku v roce 2010.

[31] V daném příkladu pravděpodobně zpravodajská služba.

[32] Byť by se Monako pravděpodobně mohlo bránit diplomatickými prostředky.

ný. Nástrojem k jejich výkonu je exekutiva systému.

Poslední zásadní schopností systému usilujícího o své přežití je reflexe svých rozhodnutí a jejich důsledků. Toto je činěno prostřednictvím zpětné vazby a informací pocházejících z těchto operací, jež jsou uloženy v paměti systémů. Díky tomu mohou být budoucí rozhodnutí optimalizovány. Efektivním nástrojem této schopnosti je stabilní politické a byrokratické prostředí a historická paměť.[33]

Aplikace metody QCA na zkoumání Deutschovy teorie komunikace

Jedním z limitů Deutschova zkoumání politických procesů byla jeho koncentrace na kvantitativní metody a rozsáhlý sběr dat, jež byla těmito metodami následně analyzována [Taylor 2012: 1146]. V tomto textu budu za účelem zkoumání aplikovatelnosti teorie komunikace používat metodu Qualitative Comparative Analysis (QCA), jež se pohybuje na pomezí kvantitativních a kvalitativních metod [Kouba 2011]. QCA umožňuje na relativně malém vzorku případů zkoumání fungování, ať už funkčního či disfunkčního, politických systémů z hlediska množinových vztahů, které hledají podmínky nebo jejich kombinaci, jež vedou ke zkoumanému jevu.[34] Konfigurativní povaha QCA, zkoumající vztahy mezi proměnnými prostřednictvím množin, se tak odlišuje od statistických metod, jež hledají míru korelace. QCA nezkoumá korelaci, nýbrž nutné a dostačující podmínky vedoucí k analyzovanému jevu. Z tohoto hlediska se QCA jeví být užitečnou při zkoumání pádu politických systémů na základě komunikačních selhání, kdy je cílem prokázat (nebo vyvrátit), že komunikační selhání jsou nutnou, nikoli však dostačující, podmínkou pro pád politických režimů, což z Deutschovy teorie komunikace mj. implicitně vyplývá.[35]

Aplikace QCA primárně umožňuje zahrnutí kontextu do zkoumání předmětných otázek a metodologické zhodnocení příčinných vztahů mezi komplexními proměnnými faktory pádů politických systémů, a to jak časových, geografických, sociokulturních, tak řady dalších. Je tak umožněna analýza kauzálních procesů ústících v analyzované důsledky v pluralitě případů, které jsou z komparativního hlediska diametrálně odlišné.

Za účelem předběžného potvrzení relevantnosti této možnosti byla proto zpracována ilustrativní studie, která je obsahem závěrečné části tohoto textu, a která by měla potvrdit, že Deutschova teorie je i nadále relevantní a může být aplikována na zkoumání udržitelnosti politických systémů (respektive systémových řízení). Při tomto vstupním pokusu o ověření, lze-li metodu QCA aplikovat na zkoumání rozpadu politických systémů z hlediska jejich komunikačních selhání, bude postupováno tak, že každá ze šesti schopností (jež byly vymezeny v dřívější části této práce) bude reprezentována vybranými ukazateli, na jejichž základě bude stanoveno, splňují-li zkoumané systémy danou schopnost, či nikoli. Jejich vý-

[33] V politickém systému kde dochází k častým změnám a je absence kontinuity, je nebezpečí nereflektování minulých zkušeností bezprostřední. To lze pozorovat zejména na systémech, kde dochází k častým revolučním změnám.

[34] V daném případě selhání politického systému na základě komunikačního selhání.

[35] Při zkoumání této otázky se nabízí použití jak metody crisp set analysis, stavící na logických operacích pomocí ostrých množin dichotomického vztahu (ve zkoumaném případě selhání/neselhání politického systému), tak její alternativy (potenciálně použitelné v závislosti na terminologickém vymezení konceptu „selhání politického systému", jímž je v pracovní verzi operováno jako s takovou situací, kdy dojde k alternaci systémového řízení), a to novější metody stavící na fuzzy množinách, jež reaguje na oprávněnou kritiku informační reduktivity crisp set analysis.

běr vychází z rozpracované formulace šestice schopností politických systémů a příkladů, jak je těchto schopností v politických systémech dosahováno.

Předpokladem předkládaného výzkumu je, že ty politické systémy, v nichž docházelo ke komunikativním restrikcím, nebyly schopné adekvátně reflektovat systémové vstupy, reformulovat se a adaptovat se na změny ve svém okolí, a následně nebylo jejich systémové řízení schopné udržet se u moci. Toto lze pozorovat především na totalitárních režimech.

Totalitarismus je fenoménem 20. století, umožněný nástupem modernizace a vývoji nových komunikačních nástrojů, které umožnily vznik masové společnosti, jež na rozdíl od dislokovaných jednotlivců může být komplexně kontrolována. Ačkoli Karl Popper považuje za totalitárního myslitele už Platóna pro jeho *Ústavu* [Popper 1966], a Franz Neumann starověkou Spartu či Diokleciánův režim za příklady totalitárních režimů [Neumann 1957: 246-247], a podobné názory sdílí také J. L. Talmon či E. H. Carr, kloním se k názoru Karla Loewensteina, že „*nemáme právo označovat určité starověké autokracie jako totalitární, protože telos státo-společnosti (…) byl akceptovaný bez námitek držiteli moci stejně jako těmi, vůči kterým se moc uplatňovala, a byl tedy hluboko zakořeněný v tradici, která nevyžadovala ideologické zdůvodňování ani nátlak*“. [Sartori 1993: 195] Tento pohled považující totalitarismus za fenomén 20. století je sdílený Arendtovou, Linzem i Friedrichem s Brzezinským [Friedrich, Brzezinski 1956]. Ti sdílejí přístup, že moderní technologie je nezbytná pro kompletní kontrolu společnosti [Říchová 2006: 239], která je definičním znakem totalitárních systémů. Pro potřeby tohoto článku budu i proto za totalitární považovat takový politický režim, který prostřednictvím jediného centra moci usiluje vykonávat podle jediné akceptované ideologie absolutní vládu nad jednotlivci [Váňa 2013].

Kontrola komunikačních toků je jedním ze základních způsobů, jakým si totalitární systémy udržují svoji moc. Podle Deutsche je ovšem moc uchovávána prostřednictvím volného toku informací a jejich odpovídající aplikace [Deutsch 1966], což totalitární systémy ze své podstaty neumožňují. Volné komunikační toky a výměna informací jsou nezbytné pro schopnost jakéhokoli politického i obecně kybernetického systému reagovat na změny ve svém okolí a dosahovat svých cílů, a tedy pro jeho udržitelnost. Každý systém musí disponovat tím, co Deutsch nazval funkcí vnitřní rozvědky, ať už se jedná o tajnou policii, výzkumy veřejného mínění, či něco analogického. Pokud systém neshromažďuje a neanalyzuje informace od svých subsystémů a systémů ve svém okolí, nemůže na ně adekvátně reagovat, reformulovat svou vnitřní strukturu a udržet si svou moc. Revoluce, vzpoury nebo volební prohry, které nevyhnutně následují, tak lze považovat za komunikační selhání [Albert, Kessler, Stetter 2008: 3], za následek neschopnosti systémů přijímat vstupy a transformovat je v odpovídající výstupy.

Z komunikačního hlediska nejsou proto totalitární systémy z dlouhodobého hlediska udržitelné. Zatímco demokratický systém neusiluje o absolutní kontrolu společnosti, umožňuje reciproční tok komunikace a shromažďuje tak informace nutné pro své zachování, totalitární systémy jednají opačně. Totalitární komunikace je jednosměrná, neboť totalitární režimy se opírají o ideologii, která má poskytovat veškeré nezbytné informace a odpovědi, jejichž aplikace je absolutní a nesmí být zpochybňována. Neakceptují proto alternativní informace přicházející od svých subsystémů a ze svého okolí, neboť žádné alternace k jediné povolené ideologii nejsou povolené [Hroch 2012: 1124]. Jak poznamenal Rose, „*bez schopnosti vysílat a přijímat signály je nominálně autoritativní vláda izolována od majority svých nominálních subjektů. Moderní stát potřebuje kapacitu získávat zpětnou vazbu od těch, jimž hodlá vládnout. V autoritativních systémech je problémem vládnutí nedostatek zpětné vazby zaznamenávající většinovou odezvu na signály od autority*“. [Rose 1989: 235]

Totalitárním systémům se nicméně obvykle daří udržet se i po dlouhé časové úseky prostřednictvím udržování si své zdánlivé legitimity v první fázi své existence skrze ideologii,[36] a v druhé fázi své existence skrze sílu, kdy se kvůli své neschopnosti adekvátně přijímat a odpovídat na vstupy ze svých subsystémů objevuje disent. Oba nástroje je nicméně nutné považovat za komunikační selhání, neboť mezi systémovým řízením a subsystémy neexistují reciproční komunikační toky a podle Deutsche je taková situace udržitelná pouze po omezený časový úsek [Di Palma 1991: 50; Rose 1994: 43].

Jak jsem zmínil, ideologie je klíčovým prvkem totalitárních režimů. Nicméně nějaká forma ideologie je nutnou součástí jakéhokoli politického systému do té míry, že když systému chybí systém hodnotových kritérií, chybí mu nástroj nezbytný k tomu, aby přiřadil hodnotu příchozím informacím. I demokracie tak mají hodnotový systém, který umožňuje přisuzování hodnot přijímaným informacím. Tento hodnotový systém však není tak rigidní jako totalitární ideologie, které systémům brání v přijímání informací nezbytných pro jejich fungování. Průvodním znakem ideologických systémů je to, co Bernard Susser nazval selektivní hluchotou [Jirák, Říchová 2000: 10-13], tedy nepřijímání informací, které by mohly být pro systém poškozující z hlediska jeho ideologie. Tento jev však způsobuje, že systém často nepřijímá informace, které jsou nezbytné pro jeho měnění se a adaptabilitu a následně pro jeho přežití.

Komunikační selhání tak lze identifikovat v jakémkoli úpadku moci. Jak uvádí Orwell, „*všechny minulé oligarchie přišly o moc proto, že buď zkostnatěly, nebo změkly. Buďto zhlouply a staly se arogantními, nedovedly se přizpůsobit změněným podmínkám a byly svrženy; nebo se staly liberálními a zbabělými, dělaly ústupky tam, kde by měly použít násilí, a byly svrženy*“. [Orwell 2009: 189]

Vzhledem k tomu, že právě u totalitárních a autoritativních režimů lze dobře zkoumat dopad absence stanovených šesti schopností, bude předmětem této studie zkoumání pádu režimů ve Východním bloku v období 1989-1991, a to za užití metody QCA.

Vzhledem k tomu, že budou zkoumány případy pádů režimů, jimiž v daném výzkumu rozumím takové režimy, které v letech 1988-1991 nastoupily cestu přechodu k demokracii (neberu v potaz, zdali byla demokracie konsolidována, či nikoli), a tedy k nim došlo k radikální reformulaci systémového řízení, bude využita metoda Crisp Set Analysis (csQCA), neboť u pádu režimu budu uvažovat pouze možnosti nastal/nenastal.

Mezi analyzované případy budou zahrnuty evropské země tzv. Východního bloku, které v období 1988-1991 prošly přechodem k demokracii nebo v nich byl tento přechod zahájen[37] a vybrané evropské země Západního bloku, u nichž ke změně systémového řízení nedošlo[38]. Země Západního bloku byly zvoleny tak, aby byly geograficky, kulturně a sociálně vyvážené a neobjevoval se mezi nimi případ, který by v rámci metody QCA musel být označený jako specifický. Výběr zemí Západního bloku by nicméně mohl být i odlišný (v rámci výzkumu byly použity různé kombinace zemí a vždy bylo dosaženo stejného výsledku), základním kritériem jejich výběru bylo náležení právě k tomuto bloku a k funkčním demokraciím ve zkoumaném období. Budou zkoumány následující podmínky: u schopnosti tvorby informací 1) ničení systémové paměti, jež minimalizuje možnost vytvářet nové informace rekombinací informací v paměti

[36] „*Teorie historie – nikoli obecný souhlas – se stala jádrem komunistického nároku na legitimitu*“. [Di Palma 1991: 50]

[37] Jedná se následující země: Polsko, Maďarsko, NDR, Československo, Rumunsko, Bulharsko, Jugoslávie, Albánie, Sovětský svaz.

[38] Mezi vybrané země Západního bloku patří: Velká Británie, Francie, Itálie, Španělsko, Portugalsko, Belgie, Nizozemí, Švýcarsko, Švédsko

systému (například prostřednictvím přepisování historie) a 2) eliminace systémových kapacit na rekombinaci existujících informací (například prostřednictvím likvidace elit – Stalinovy armádní čistky, eliminace inteligence Rudými Khmery, apod.). U schopnosti přijímat informace 1) existence totalitního jazyka, jež narušuje kapacitu jazykového kódu přenášet informace a 2) zachování standardní role voleb, jež mj. slouží k výměně informací mezi systémovým řízením a systémovými subsystémy o legitimitě systémového řízení a 3) volnost vstupu informací do systému (absence cenzury). U schopnosti zpracovávat informace 1) existence byrokracie a 2) existence volných vnitřních komunikačních kanálů, tzn. absence obav z důsledků informování systémového řízení. U schopnosti vytvářet rozhodnutí a aplikovat rozhodnutí na základě disponibilních informací budeme podmínky chápat, tak jak jsou schopnosti formulovány. U schopnosti reflektovat na základě zpětnovazebních toků svá rozhodnutí přítomnost ideologie, která byť neeliminuje, tak na základě své intenzity znesnadňuje alternaci cílů na základě učebního procesu, neboť ideologie cíle definuje bez reflexe nových vstupních informací. V zájmu zvýšení relevantnosti výzkumu bude spektrum podmínek vytvořených na základě Deutschovy komunikační teorie rozšířeno o podmínky gramotnosti a hrubého národního produktu per capita (GNP).

Hypotézou je, že politické systémy, které selhávají v šestici stanovených schopností, reprezentovaných první sérií podmínek, jsou náchylnější ke svému pádu, než ty, které jsou v jejich plnění úspěšné. Pro úplnost je nutné uvést, že hypotéza nepracuje s jednotlivými schopnostmi jako s rovnocennými, nýbrž hierarchickými, kdy prvotní schopnosti nabývají vyššího významu, než následné.[39] Konkrétně jsou pro systém primární především schopnosti tvorby a přijímání informací, jež představují dvě formy získávaní informací, a to buď autonomní, nebo kooperativní. Následně je pro systém klíčové získané informace zpracovat do podoby, jež umožní vytvořit a aplikovat rozhodnutí. Teorie vychází z domněnky, že schopnost vytvořit a aplikovat rozhodnutí je vlastní majoritě kybernetických systémů, a proto klíčové důležitosti nabývá schopnost tato rozhodnutí činit a aplikovat na základě správných informací. V tomto hraje nezastupitelnou roli nejen prvotní trojice schopností, ale především poslední reflexivní zpětnovazební schopnost, která systém informuje o výsledcích aplikovaných rozhodnutí a umožňuje změny cílů prostřednictvím procesu učení se. Pro úplnost je nutné uvést, že se jedná o model dynamický, který nemá jasně definovaný procesuální začátek či konec (nelze tak vycházet ze systému v bezinformačním stavu). Prvotním krokem při aplikaci metody bylo vytvoření tabulky původních dat (Tabulka 1).

[39] Toto však QCA nedokáže zohlednit a proto je na tuto skutečnost zde upozorňováno, aby s ní bylo počítáno při interpretaci výstupních dat.

Tabulka 1: Tabulka původních dat

TABULKA PŮVODNÍCH DAT													
caseid	Pr	nonIc		nonIr			nonIp		nonDc	nonDa	nonDr	Ll*	Lg*
		Dm	Dk	Tl	De	C	B	Dic			I		
ALB	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	75%	€ 930
BEL	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	98%	€ 15 690
BUL	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	95%	€ 7 540
CS	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	99%	€ 10 130
FRA	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	99%	€ 16 800
UK	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	99%	€ 13 329
NET	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	99%	€ 15 170
HUN	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	99%	€ 8 670
ITA	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	93%	€ 14 200
NDR	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	99%	€ 12 500
POL	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	98%	€ 7 280
POR	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	83%	€ 3 250
RUM	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	98%	€ 6 570
SPA	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	97%	€ 7 390
SSSR	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	99%	€ 8 700
SWE	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	99%	€ 13 897
SWI	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	99%	€ 25 970
YUG	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	90,50%	€ 6 540

Vysvětlivky:

Pr: Pád režimu
Ic: Tvorba informací
Ir: Příjem informací
Ip: Zpracování informací
Dc: Tvorba rozhodnutí
Da: Aplikace rozhodnutí
Dr: Reflexe rozhodnutí
Ll: Nízká gramotnost
Lg: Nízký HNP

Dm: Ničení paměti
Dk: Ničení kapacit
Tl: Totalitní jazyk
De: Dysfunkční volby
C: cenzura
B: Byrokracie
Dic: Ničení vnitřní komunikace
I: Ideologie

* Data převzata z: CIA, 1989. CIA World Factbook. [Online, cit. 2013-1-16]. Dostupné z WWW <http://nodedge.com/ciawfb>.

Zdroj: Autor na základě analýzy.

Tabulka původních dat byla dále kalibrována[40] do podoby umožňující analýzu prostřednictvím programu *fsQCA* (Tabulka 2).

[40] Kódovaná podmínka nonIc vznikla sloučením shodných dat u dílčích podmínek Dm a Dk, obdobně vznikla kódovaná podmínka nonIr sloučením Tl, De, cenzura. Kódovaná podmínka nonIp vznikla eliminací dílčí podmínky byrokracie, která u všech zkoumaných případů nabývala hodnoty „1“, a nonIP se tedy shoduje s dílčí podmínkou Dic. Hranice pro Ll a nízké Lg vznikly na následném základě: hranice 99 % byla zvolena z důvodu svého dominantního výskytu a hranice 10000 z důvodu přiměřenosti a přehlednosti. Podmínky nízké gramotnosti a nízkého gnp byly rekódovány prostřednictvím programu fsQCA následným postupem: recode: Llbin = Ll (Low thru 98=1)(99 thru Hi=0), recode: Lgbin = Lg (Low thru 9999=1)(10000 thru Hi=0).

Tabulka 2: Tabulka kalibrovaných dat pro analýzu

TABULKA KALIBROVANÝCH DAT PRO ANALÝZU									
caseid	Pr	nonIc	nonIr	nonIp	nonDc	nonDa	nonDr	Ll*	Lg*
ALB	1	1	1	1	0	0	1	1	1
BEL	0	0	0	0	0	0	0	1	0
BUL	1	1	1	1	0	0	1	1	1
CS	1	1	1	1	0	0	1	0	0
FRA	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UK	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NET	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HUN	1	1	1	1	0	0	1	0	1
ITA	0	0	0	0	0	0	0	1	0
NDR	1	1	1	1	0	0	1	0	0
POL	1	1	1	1	0	0	1	1	1
POR	0	0	0	0	0	0	0	1	1
RUM	1	1	1	1	0	0	1	1	1
SPA	0	0	0	0	0	0	0	1	1
SSSR	1	1	1	1	0	0	1	0	1
SWE	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SWI	0	0	0	0	0	0	0	0	0
YUG	1	1	1	1	0	0	1	1	1

Zdroj: Autor na základě analýzy.

Dalším krokem bylo vytvoření pravdivostní tabulky pomocí programu *fsQCA*, která byla odpovídajícím způsobem doplněna (Tabulka 3). Program poté vygeneroval výsledky ve formě řešení minimalizačního algoritmu.

Tabulka 3: Pravdivostní tabulka

PRAVDIVOSTNÍ TABULKA												
nonIc	nonIr	nonIp	nonDc	nonDa	nonDr	Ll	Lgbin	number	Pr	raw consist.	PRI consist.	SYM consist
0	0	0	0	0	0	0	0	5 (27%)	0	0.000000	0.000000	
1	1	1	0	0	1	1	1	5 (55%)	1	1.000000	1.000000	1.000000
0	0	0	0	0	0	1	0	2 (66%)	0	0.000000	0.000000	
0	0	0	0	0	0	1	1	2 (77%)	0	0.000000	0.000000	
1	1	1	0	0	1	0	0	2 (88%)	1	1.000000	1.000000	1.000000
1	1	1	0	0	1	0	1	2 (100%)	1	1.000000	1.000000	1.000000

Zdroj: Autor na základě analýzy.

U středního řešení byly zvoleny předpoklady: nízké HNP (GNP), nízká gramotnost, absence zpětnovazební reflexe rozhodnutí, absence aplikace rozhodnutí, absence tvorby rozhod-

nutí, absence zpracování informací, absence příjmu informací a absence tvorby informací. Všechny takto zvolené předpoklady odpovídají formulovaným schopnostem nezbytným pro politický systém pro jeho zachování. Předpoklad je tedy ten, že pokud v nich politický systém selhává, jeho kapacita přežití je nízká. Výsledné řešení minimalizačního algoritmu je pro přehlednost uvedeno v tabulce (Tabulka 4).

Tabulka 4: Řešení minimalizačního algoritmu

ŘEŠENÍ MINIMALIZAČNÍHO ALGORITMU			
	raw coverage	**unique coverage**	**consistency**
KOMPLEXNÍ ŘEŠENÍ	**nonic*nonir*nonip*~nondc*~nonda*nondr*~nizkagramotnost**		
	0.444444	0.222222	1.000000
	nonic*nonir*nonip*~nondc*~nonda*nondr*nizkegnpbin		
	0.777778	0.555556	1.000000
	Cases with greater than 0.5 membership in term nonic*nonir*nonip*~nondc*~nonda*nondr*~nizkagramotnost: CS (1,1), HUN (1,1), NDR (1,1), SSSR (1,1)		
	Cases with greater than 0.5 membership in term nonic*nonir*nonip*~nondc*~nonda*nondr*nizkegnpbin: ALB (1,1), BUL (1,1), HUN (1,1), POL (1,1), RUM (1,1), SSSR (1,1), YUG (1,1)		
	solution coverage: 1.000000, solution consistency: 1.000000		
MINIMÁLNÍ ŘEŠENÍ	**nonic**		
	1.000000	1.000000	1.000000
	Cases with greater than 0.5 membership in term nonic: ALB (1,1), BUL (1,1), CS (1,1), HUN (1,1), NDR (1,1), POL (1,1), RUM (1,1), SSSR (1,1), YUG (1,1)		
	solution coverage: 1.000000, solution consistency: 1.000000		
STŘEDNÍ ŘEŠENÍ	**nondr*nonip*nonir*nonic**		
	1.000000	1.000000	1.000000
	Cases with greater than 0.5 membership in term nondr*nonip*nonir*nonic: ALB (1,1), BUL (1,1), CS (1,1), HUN (1,1), NDR (1,1), POL (1,1), RUM (1,1), SSSR (1,1), YUG (1,1)		
	Assumptions: nizkegnpbin (present), nizkagramotnost (present), nondr (present), nonda (present), nondc (present), nonip (present), nonir (present), nonic (present)		
	solution coverage: 1.000000, solution consistency: 1.000000		

Zdroj: Autor na základě analýzy.

Komentář k výsledkům

„Parsimonious" řešení vybralo možnost nonIc, tedy neschopnost systému vytvářet informace, a je tak příliš omezené. Vzhledem ke stanovené hypotéze se toto řešení, docházející k závěru, že k pádu režimu stačí, aby politický systém nevytvářel nové informace, jeví být nedostatečným. Na druhou stranu „complex" řešení je příliš rozsáhlé, a byť potvrzuje v úvodu práce stanovenou hypotézu, jeho rozsáhlost není z hlediska redukce podmínek přínosná. Jeho pokrytí zároveň není dostatečné (0.444444, 0.777778).

Jako nejvhodnější se tak jeví být řešení „intermediate". Řešení, jež přináší (nondr*nonip*nonir*nonic) je zajímavé vzhledem k tomu, že v úvodu práce byla stanovena hypotéza šestice schopností, jež politický systém musí splňovat, aby si zachoval svou životaschopnost. Přesto jsem metodou QCA dospěl k závěru, že z této šestice nejsou nutné schopnosti Dc a

Da, tedy tvorba a aplikace rozhodnutí vytvořených na základě informací. Tento závěr si však zaslouží vysvětlující komentář: dvojice schopností se nejeví být důležitými, neboť u všech případů byly tyto podmínky kódovány jako splněny. Důvod je ten, že každý systém byl vyhodnocen jako schopný tvořit a aplikovat rozhodnutí – tzn., že nebyl nalezen žádný systém, který by tohoto nebyl schopen[41]. Nelze však na základě výsledků tvrdit, že tyto schopnosti nejsou důležité – nejen proto, že takové systémy, jež v nich selhávají, existují, ale také proto, že mezi šesticí schopností existuje hierarchie a vzájemná závislost, a je tedy důležitější, aby byly tvořeny, přijímány a zpracovávány správné informace. Rozhodnutí lze tvořit a aplikovat i na základě chybných informací, ale následně pak budou chybná i vytvářená rozhodnutí a budou přispívat k pádu režimů, nikoli k jejich životaschopnosti.

Pro úplnost analýzy je nezbytné doplnit, že předkládaná analýza byla provedena na několika různých kombinacích zemí (evropské země Východního bloku, které v období 1988-1991 prošly přechodem k demokracii nebo v nich byl tento přechod zahájen, obměňovány ze zřejmého důvodu nebyly, ovšem analýza byla provedena na různých kombinacích evropských zemí Západního bloku, u nichž ke změně systémového řízení nedošlo) a pokaždé bylo dosaženo stejných výsledků. Obdobně byla provedena kalibrace jednotlivých podmínek a nakonec byla zvolena předkládaná kombinace, která se ukázala být jako nejprůkaznější z hlediska šestice schopností, byť i u zde nepředkládaných podmínek bylo dosahováno stejných výsledků.

Závěr

V tomto textu jsem po vymezení epistemologického problému konceptu komunikace zasadil zpracovávané téma teorie komunikace do kybernetické tradice, v politické vědě zosobněné Karlem Deutschem, vycházejícím primárně z kybernetiky Norberta Wienera a systémové teorie Davida Eastona.

V další části textu jsem teorii komunikace zasadil do aktuálního vědního diskursu a představil Deutschovu partikulární komunikační teorii. Ve formě základního přehledu jsem prezentoval její vznik a vývoj a formuloval její základní kritiku prostřednictvím vymezení jejích hlavních nedostatků. Zároveň jsem však objasnil, že její nedostatky nepopírají její základní myšlenku, na níž jsem postavil následný text. Dále jsem formuloval vysvětlení, proč lze v teorii komunikace v současnosti nalézt potenciál ke zkoumání politických systémů. To jsem postavil primárně na technologickém rozvoji a nárůstu komunikačních a informačních výměn.

Po tomto základním uvedení do problematiky teorie komunikace jsem formuloval šest schopností politických systémů, které jsem představil jako vycházející z šestice patologií politických systémů formulovaných Deutschem, a vysvětlil jsem, jak zkoumání způsobů, jak politické systémy plní či neplní dané schopnosti, může přispět k vysvětlení jejich přežívání a růstu, či naopak jejich zániku.

Dále jsem hájil tezi, že teorie komunikace poskytuje i v současnosti podnětný přístup ke zkoumání politických systémů a označil metodu QCA jako nejvhodnější k užití v následné výzkumné části textu. V té jsem zkoumal možnost uplatnění teorie komunikace na zkoumání totalitárních systémů, a to z toho důvodu, že jsem je identifikoval jako systémy, které komunikačně selhávají, a to na základě jejich imanentní podstaty, jež neumožňuje volné komunikační a informační toky.

[41] Lze ovšem oprávněně tvrdit, že takové systémy krátkodobě – před svým rozpadem – existují. Za příklad lze vzít případy selhavších států, například Somálska na začátku 21. století.

V samotné výzkumné části textu jsem po zdůvodnění výběru analyzovaných systémů a vysvětlení podmínek a prvků, které budou na jejich příkladu zkoumány, provedl analýzu QCA a na základě výsledků zvolil střední řešení jako nejvhodnější. Zároveň jsem osvětlil, proč tvorba a aplikace rozhodnutí vytvořených na základě informací byla analýzou shledána jako redundantní, a sice že tato dvojice schopností se nejeví být důležitými, neboť u všech případů byly tyto podmínky kódovány jako splněny. Vysvětlil jsem následně, proč i nadále považuji jejich náležení mezi schopnosti nezbytné pro přežití politických systémů, za opodstatněné.

Zpracovaná analýza ukázala, že prostřednictvím formulace šesti schopností politických systémů lze účinně využít upravené Deutschovy teorie komunikace ke zkoumání politických systémů, neboť na jejím základě lze konstatovat, že systémy, které nekomunikují a neumožňují tak volnou výměnu informací, nejsou schopny vnitřní reformulace, adaptace na hrozby pro jejich přežití prostřednictvím procesu učení se, a nejsou tak schopny přežití. To bylo ukázáno na příkladu politických systémů Východního bloku v letech 1989-1991, které na základě komunikačních selhání nebyly schopny adaptovat se na výzvy k jejich přežití a zanikly, respektive došlo ke změně jejich systémového řízení.

Lze tedy dojít k závěru, že teorie komunikace není mrtvým výběžkem politické vědy, ale že nové metody zkoumání a nárůst dostupnosti kvantitativních dat v komunikační oblasti poskytují nové možnosti k jejímu využití ke zkoumání politických systémů.

LITERATURA:

ALBERT, M.; KESSLER, O.; STETTER, S. (2008). On order and conflict: International relations and the 'communicative turn'. *Review of International Studies.* Vol. 34, s. 43-67. ISSN 1468-2486.

ALKER, H. R. (2011). The powers and pathologies of networks: Insights from the political cybernetics of Karl W. Deutsch and Norbert Wiener. *European Journal of International Relations*. Vol. 17, no. 2, s. 351-378. ISSN 1460-3713.

BANKS, M. (1969). Systems Analysis and the Study of Regions. *International Studies Quarterly.* Vol. 13, no. 4, s. 335-360. ISSN 1468-2478.

BARNES, C. S. (1982). *The African Development Bank Group Role in Promoting Regional Economic Integration in the Economic Community of West African States.* USA: M.I.T.

BRYANT, J.; MIRON, D. (2004). Theory and Research in Mass Communication. *Journal of Communication*. Vol. 54, no. 4, s. 662-704. ISSN 1460-2466.

BUCKLEY, W. (1967). *Sociology and Modern Systems Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

CRAIG, R. T. (1999). Communication Theory as a Field. *Communication Theory.* Vol 9, no. 2, s. 119-161. ISSN 1468-2885.

DEUTSCH, K. W. (1975). The development of communication theory in political science. *HOPE. Vol.* 7, no. 4, s. 482-498.

DEUTSCH, K. W. (1969). *Nationalism and Its Alternatives*. New York: Random House.

DEUTSCH, K. W. (1953). *Nationalism and Social Communication*. Cambridge, MA: MIT.

DEUTSCH, K. W., Foltz, W. J. (eds.) (1966). *Nation-Building*. New York: Atherton Press.

DEUTSCH, K. W. (1966). *The Nerves of Government*. New York: The Free Press.

DEUTSCH, K. W. (1971a). *Nervy vlády*. Praha: Svoboda.

DEUTSCH, K. W. (1980). *Politics and Government: How People Decide Their Fate*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

DEUTSCH, K. W. (1971b). Social Mobilization and Political Development. *American Political Science Review.* 65, s. 493-514. ISSN 0003-0554.

DI PALMA, G. (1991). Legitimation from the Top to Civil Society: Politico-Cultural Change in Eastern Europe. *World Politics*. Vol. 44, no. 1, s. 49-80. ISSN 0043-8871.

EASTON, D. (1965a). *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

EASTON, D. (1965b). *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley.

ERWIN, D. H. (2012). Time, Chance and the Laws of history. *Santa Fe Institute Bulletin*. Vol. 26, no. 1, s. 1-2.

FREMONT, J. L. (1975). Using Parsons' Functional Analysis in the Study of Public Organizations. *Administrative Science Quarterly* [e-journal]. Vol. 20, no. 1, s. 59-70. ISSN 0001-8392.

FRIEDRICH, C.; BRZEZINSKI, Z. (1956). *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Cambridge: Harvard University Press.

GEYER, F.; VAN DER ZOUWEN, J. (2001). *Sociocybernetics: complexity, autopoiesis, and observation of social systems*. Westport: Greenwood Publishing Group. ISBN 978-0-3133-1418-6

HAYEK, F. A. (2008). *The Pretense of Knowledge In A Free Market Monetary System*. Alabama: Ludwig von Mises Institute. ISBN 978-1-933550-37-4.

HECLO, H. (1974). *Modern Social Politics in Britain and Sweden*. New Haven: Yale University Press.

HOFFERT R. W. (1975). A Political Vision for the Organic Model. *Process Studies*. Vol. 5, no. 3, s. 175-185. ISSN 0360-6503.

HROCH, M. (2012). Three Encounters with Karl W. Deutsch. *Czech Sociological Review. Vol.* 48, no. 6, s. 1115-1129. ISSN 1210-3861.

CHONG-DO, H.; SCHNEIDER, J. (1968). A Critique of Current Studies on Political Development and Modernization. *Social Research* [e-journal]. Vol. 35, no. 1, s. 130-158.

JENKINS-SMITH, H. C. (1990). *Democratic Politics and Policy Analysis*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing. ISBN 978-0-5341-2702-2

JIRÁK, J.; ŘÍCHOVÁ, B. (2000). *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0182-6.

KAUFMAN-OSBORN, T. V. (2010). Political Theory as Profession and as Subfield? *Political Research Quarterly.* Vol. 63, no. 3, s. 655-673. ISSN 1938-274X.

KOUBA, K. (2011). Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfigurativní metody v politologii. In NOVÁK, M. (ed.). *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, s. 468-507. ISBN 978-80-7419-052-0.

KRIPPENDORFF, K. (2011). Discourse and the Materiality of its Artifacts. In KUHN, T. R. (ed.). *Matters of Communication: Political, Cultural, and Technological Challenges to Communication Theorizing*. New York: Hampton Press. Dostupné z WWW <http://repository.upenn.edu/asc_papers/259>. ISBN 978-1-61289-028-9.

KUNKEL, J. H. (1969). Some Behavioral Aspects of Systems Analysis. *The Pacific Sociological Review.* Vol. 12, no. 1, s. 12-22. ISSN 0030-8919.

MALIK, C. (2011). *Ahead of Change: How Crowd Psychology and Cybernetics Transform the Way We Govern*, Campus Verlag. ISBN 978-3-593-3920-4-2

MCCALLA VICKERS, J. (1991). *An Examination of the Scientific Mode of Enquiry in Politics: With Special Reference to Systems Theory in the Works of Easton, Almond, Kaplan and Deutsch*. New York: Garland. ISBN 978-0-815-3014-0-0.

MILLER, J. H.; PAGE, S. E. (2007). *Complex Adaptive Systems: An Introduction to Computational Models of Social Life*. Princeton: Princeton University Press. ISBN 978-0-691-1270-2-6.

MITCHELL, W. C. (1962). *The American polity: A social and cultural interpretation.* New York: Free Press.

NEUMANN, F. L. (1957). *The Democratic and the Authoritarian State: Essays in Political and Legal Theory*. Glencou : Free Press.

ORWELL, G. (2009). *1984*. Brno: Levné knihy. ISBN 978-80-7309-808-7.

PARSONS, T. (1951). *The Social System*. Glencoe: Free Press.

POPPER, K. (1966). *The Open Society and Its Enemies*. Princeton: Princeton University Press.

RAPOPORT, A. (1966). Some system approaches to political theory. In EASTON, D. (ed.). *Varieties of political theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, s. 129-142.

RÍOS, J. P. (2010). Models of organizational cybernetics for diagnosis and design. *Kybernetes*. Vol. 39, no. 9/10, s. 1529-1550. ISSN 0368-492X.

ROSE, R. (1989). Signals for Steering Government: A Symposium of the Wissenschaftszentrum Berlin. *Journal of Public Policy* [e-journal]. Vol. 9, no. 3, s. 233-240. ISSN 0143-814X.

ROSE, R. (1994). Getting by without Government: Everyday Life in Russia. *Daedalus* [e-journal]. Vol. 123, no. 3, s. 41-62. ISSN 0011-5266

RUDALEVIGE, A. (2005). The Structure of Leadership: Presidents, Hierarchies, and Information Flow. *Presidential Studies Quarterly.* Vol. 35, no. 2, s. 333-360. ISSN 1741-5705.

ŘÍCHOVÁ, B. (2006). *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0742-9.

SABATIER, P. A. (1988). An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences.* Vol. 21, s. 129-68. ISSN 1573-089.

SARTORI, G. (1993). *Teória demokracie*. Archa: Bratislava. ISBN 80-7115-049-5.

SCHWANINGER, M. (2006). Theories of viability: a comparison. *Systems Research and Behavioral Science*. Vol. 23, no. 3, s. 337-347. ISSN 1099-1743.

SPEGELE, R. D. (1982). From the Incoherence of Systems Theory to a Philosophy of International Relations. *The Review of Politics.* Vol. 44, no. 4, s. 559-589. ISSN 0034-6705.

STEINER, R. (1978). Communication between goverment and citizen: Open or Closed Book? *Southern Review of Public Administration.* Vol. 1, no. 4, s. 542-561. ISSN 0147-8168.

SUSSER, B. (1992). *Approaches to the study of politics.* New York: Macmillan. ISBN 978-0-024-1871-0-9

TAYLOR, C. L. (2012). Empirical Data for Theory Development. *Czech Sociological Review.* Vol. 48, no. 6, s. 1144-1149. ISSN 1210-3861.

VÁŇA, T. (2013). *Jazyk a totalitarismus*. Brno: CDK. ISBN 978-80-7325-316-5.

YOLLES, M. 2003. The political cybernetics of organisations. *Kybernetes*. Vol. 32, no. 9/10, s. 1253-1282. ISSN 0368-492X.